

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради

ISSN 2616-5597 (Print)

DOI 10.37915/pa.vi58

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 58

ХЕРСОН

2025

Збірник наукових праць «Педагогічний альманах» включено до Переліку наукових фахових видань України, категорія «Б» (наказ МОН України № 1188 від 24.09.2020 р.).

Рекомендовано до друку вченою радою Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (протокол №7 від 19.12.2024 р.).

Збірник включено до:
Google Scholar, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Василь	КУЗЬМЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, головний редактор (Україна)
Ніна	СЛЮСАРЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, заступник головного редактора (Україна)
Ірина	ЖОРОВА	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Анатолій	ЗУБКО	кандидат педагогічних наук, професор (Україна)
Ореста	КАРПЕНКО	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Анна	КЛІМ-КЛІМАШЕВСЬКА	доктор педагогічних наук, професор (Польща)
Олена	КОХАНОВСЬКА	доктор педагогічних наук, доцент, відповідальний секретар (Україна)
Юлія	КУЗЬМЕНКО	доктор педагогічних наук, доцент (Україна)
Ірина	КУЗЬМА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Борис	МАКСИМЧУК	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Ярослава	ОСПАНОВА	кандидат педагогічних наук, професор (Казахстан)
Вікторія	СТИНСЬКА	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Олександра	ЯНКОВИЧ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)

РЕЦЕНЗЕНТИ: Ірина КОЗЛОВСЬКА – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник (Україна);
Тетяна ПЛАЧІНДА – доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2025. Випуск 58. 213 с.

ISSN 2616-5597 (Друкована версія)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики закладів загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти модернізації сучасної освітньої галузі. Упровадження репрезентованих на сторінках збірника наукових праць матеріалів сприятиме вирішенню різноманітних проблем сучасної школи.

Для науковців і педагогів-практиків закладів загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти.

Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей, за порушення авторських прав будь-яких юридичних і фізичних осіб, а також за використання даних, що не підлягають публікації у відкритому друці. Думки авторів можуть не збігатися з думкою редакції. Передрук матеріалів допускається тільки з письмового дозволу редакції. При використанні матеріалів, опублікованих у «Педагогічному альманасі», посилання на збірник наукових праць обов'язкове.

ЗМІСТ

Розділ 1. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ.....	7
<i>Болотникова Т. Г.</i> Система позашкільної освіти України: фізкультурно-спортивний напрям	8
<i>Кармаз М. В.</i> Трансформація освітнього потенціалу музеїв засобами цифровізації і моделювання	17
<i>Кондратець І. В.</i> Педагогічний супровід дитячого слововідкриття в умовах тотального білінгвізму українського суспільства.....	29
<i>Пуїо О. І., Шпак М. М., Чайковська Г. Б.</i> Вплив сенсорно збагаченого предметно-ігрового середовища на формування особистості дошкільника	35
Розділ 2. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	43
<i>Кохановська О. В., Слюсаренко Н. В.</i> Цифровий добробут педагогів: виклики та перспективи в умовах дистанційного навчання	44
<i>Стинська В. В.</i> Методологія наукового дослідження в галузі знань «А Освіта»: ключові орієнтири	50
<i>Богатирьова Т. М., Стрілець Л. А.</i> Медіація в контексті навчання та вивчення іноземної мови: діалог культур	61
<i>Жулінська Г. М.</i> Ключові компоненти соціально-емоційного навчання: сучасні інтерпретації у світовій педагогіці	70
<i>Заплатинський В. М.</i> Навчання з питань воєнних небезпек у базовій середній освіті	80
<i>Шевчик Л. О., Боднар О. С., Шевчик Б. В.</i> Окреслення базових системотвірних та інтегровальних процесів освіти для сталого розвитку	92
Розділ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	100
<i>Іванченко Є. А., Романовський М. В.</i> Використання бойового досвіду підрозділів сил безпілотних систем у процесі модернізації підготовки офіцерів Збройних Сил України	101
<i>Маслій О. М., Попович Л. І.</i> Способи протидії впливу когнітивних викривлень на мислення в навчанні майбутніх офіцерів	107
<i>Георгієв В. М., Кольца А. Є.</i> Особливості формування майбутніх офіцерів із кадрового та організаційного менеджменту у професійній підготовці.....	114
<i>Касаткін О. С.</i> Понятійно-категорійний апарат дослідження генези шкільної літературної освіти в Україні.....	123
<i>Коваленко О. М., Кан О. Ю.</i> Використання англійської термінології у дослідженнях безпілотних повітряних суден.....	133
<i>Літнікова О. І.</i> Завдання на основі oір для розвитку критичного мислення у студентів – морських інженерів.....	143
<i>Одайник С. Ф.</i> Мотиваційні чинники формування потреби педагогічних працівників у професійному розвитку в системі післядипломної освіти.....	151
<i>Швед Г. В.</i> Професійний розвиток педагогічних працівників закладів дошкільної освіти України в умовах війни	158
Розділ 4. ТЕОРІЯ ЗМІСТУ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ.....	164
<i>Демченко В. М.</i> Мовна підготовка публічних управлінців: концептуальні виміри.....	165
<i>Завулічна І. І.</i> Добродійність у сфері освіти США: проблеми і перспективи	171
Розділ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА	177
<i>Копилова С. В., Кадецька І. М.</i> Медіалізація соціуму як чинник соціалізації учнівської молоді: нові можливості й небезпеки	178
Розділ 6. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	188
<i>Кохановська О. В.</i> Розвиток інноваційних технологій викладання у фармацевтичній освіті України в умовах глобальних цифрових трансформацій (перша чверть ХХІ століття)...	189
<i>Планинда Т. С.</i> Нормативно-правове підґрунтя фізкультурної освіти підлітків (кінець 30-х – початок 40-х рр. ХХ ст.)	196
<i>Тернопільська В. І.</i> Технології навчання фармацевтичної освіти в закладах вищої освіти України (кінець ХХ ст. – перша чверть ХХІ ст.)	204
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	212

**Municipal Higher Educational Institution
«Kherson Academy of Continuing Education»
of Kherson Regional Council**

ISSN 2616-5597 (Print)

DOI 10.37915/pa.vi58

**PEDAGOGICAL
ALMANAC**

PROCEEDINGS

ISSUE 58

KHERSON

2025

УДК 37.013

The collection of scientific proceedings »Pedagogical Almanac« is included in the List of scientific professional publications of Ukraine, category «B» (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1188 dated September 24, 2020).

The proceedings were recommended for publishing by the Scientific Council of Municipal Higher Educational Institution «Kherson Academy of Continuing Education» of Kherson Regional Council (protocol № 7 dated 19.12.2024).

The collection is listed in:

Google Scholar, V. Vernadsky National Library of Ukraine

EDITORIAL BOARD:

Vasyl	KUZMENKO	doctor of pedagogical sciences, professor, head editor (Ukraine)
Nina	SLYUSARENKO	doctor of pedagogical sciences, professor, deputy head editor (Ukraine)
Iryna	ZHOROVA	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Anatolii	ZUBKO	candidate of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Oresta	KARPENKO	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Anna	KLIM- KLIMASZEWSKA	doctor of pedagogical sciences, professor (Poland)
Olena	KOKHANOVSKA	doctor of pedagogical sciences, associate professor, executive editor (Ukraine)
Yuliya	KUZMENKO	doctor of pedagogical sciences, associate professor (Ukraine)
Irina	KUZMA	candidate of pedagogical sciences, associate professor (Ukraine)
Borys	MAKSYMCHUK	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Yaroslava	OSPAANOVA	candidate of pedagogical sciences, professor (Kazakhstan)
Victoria	STYNSKA	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Oleksandra	YANKOVYCH	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)

REFEREES: Iryna KOZLOVSKA – doctor of pedagogical sciences, senior research officer (Ukraine);
Tetiana PLACHYNDA – doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)

Pedagogical almanac: Proceedings / editorial board V. V. Kuzmenko (head editor) and others.
Kherson: MHEI «Kherson Academy of Continuing Education», 2025. Issue 58. 213 p.

ISSN 2616-5597 (Print)

The proceedings include research works of famous scholars, pedagogues-practitioners of institutions of general secondary, vocational and higher education. The articles clarify theoretical and applied aspects of contemporary education sector modernisation. Application of research works represented in the proceedings will promote solutions of various problems of the modern school.

The proceedings are recommended for scholars and pedagogues-practitioners of institutions of general secondary, vocational and higher education.

The authors hold responsibility for data authenticity, data, quotations and other information accuracy, infringement of copyright of legal person and individual, use of information not subject to free publishing. Reprint of materials is allowed by the editorial board written permission only. Reference to the proceedings is obligatory in case of use of materials published in «Pedagogical Almanac».

© Pedagogical Almanac, 2025

CONTENTS

UNIT 1. THEORY AND METHODICS OF ORGANISATION OF UPBRINGING PROCESS	7
<i>Bolotnykova T. G.</i> Ukrainian out-of-school education system: physical culture and sports direction .	8
<i>Karmaz M. V.</i> Transforming the educational potential of museums through digitalisation and modelling	17
<i>Kondratets I. V.</i> Pedagogical support for children's word discovery in conditions of total bilingualism of ukrainian society	29
<i>Puio O. I., Shpak M. M., Chaikowska H. B.</i> The influence of a sensory-rich subject-play environment on the formation of a preschooler's personality	35
UNIT 2. THEORY AND METHODICS OF ORGANISATION OF LEARNING PROCESS	43
<i>Kokhanovska O. V., Slyusarenko N. V.</i> Pedagogues' digital well-being: challenges and perspectives in the conditions of distance learning	44
<i>Stynska V. V.</i> Methodology of scientific research in the field of knowledge "A Education": key benchmarks	50
<i>Bohatyrova T. M., Strilets L. A.</i> Mediation in the context of teaching and learning a foreign language: a dialogue of cultures	61
<i>Zhulinska H. M.</i> Key components of social and emotional learning: modern interpretations in global pedagogy	70
<i>Zaplatynskyi V. M.</i> Training in issues of military dangers in basic secondary education	80
<i>Shevchyk L. O., Bodnar O. S., Shevchyk B. V.</i> Outlining basic system-forming and integrating processes of education for sustainable development	92
UNIT 3. THEORY AND METHODICS OF ORGANISATION OF PROFESSIONAL STUDIES.....	100
<i>Ivanchenko I. A., Romanovskyi M. V.</i> The use of combat experience of unmanned systems units in the process of modernising the training of officers of the Armed Forces of Ukraine.....	101
<i>Masliy O. M., Popovych L. I.</i> Methods to counteract the influence of cognitive biases on thinking in the education of future officers.....	107
<i>Heorhiiev V. M., Koltsa A. E.</i> Features of formation of future officers of personnel and organizational management in professional training.....	114
<i>Kasatkin O. S.</i> Conceptual-categorical framework for studying the genesis of school literary education in Ukraine.....	123
<i>Kovalenko O. M., Kan O. Iu.</i> English terminology usage in unmanned aerial vehicle studies	133
<i>Litikova O. I.</i> OLP-based activities to develop critical thinking in marine engineering students	143
<i>Odainyk S. F.</i> Motivational factors for the pedagogical workers' professional development need formation in the system of postgraduate education	151
<i>Shved H. V.</i> Professional development of teaching staff of preschool education institutions of Ukraine in war conditions	158
UNIT 4. THEORY OF CONTENT, ORGANISATION AND MANAGEMENT OF TEACHING AND UPBRINGING PROCESS	164
<i>Demchenko V. M.</i> Language training of public administrators: conceptual dimensions	165
<i>Zavulichna I. I.</i> Philanthropy in the USA education sector: problems and prospects	171
UNIT 5. SOCIAL PEDAGOGY.....	177
<i>Kopylova S. V., Kadetska I. M.</i> Mediatization of society as a factor of socialization of student youth: new opportunities and dangers	178
UNIT 6. HISTORY OF PEDAGOGY	188
<i>Kokhanovska O. V.</i> Development of innovative teaching technologies in pharmaceutical education of Ukraine under the conditions of global digital transformations (the first quarter of the 21st century)	189
<i>Plachynda T. S.</i> Regulatory and legal basis of physical education of adolescents (the late 1930s – early 1940s of the 20th century)	196
<i>Ternopil'ska V. I.</i> Teaching technologies in pharmaceutical education in higher education institutions of Ukraine (late 20th – the first quarter of the 21st century).....	204
INFORMATION ABOUT AUTHORS	212

УДК 37.015. 31 : 502/504

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi58.632>

Шевчик Л. О.*,

orcid.org/0000-0003-0755-2193

Боднар О. С.*,

orcid.org/0000-0003-4207-0624

Шевчик Б. В.*,

orcid.org/0009-0001-9157-7053

ОКРЕСЛЕННЯ БАЗОВИХ СИСТЕМОТВІРНИХ ТА ІНТЕГРУВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті встановлено системотвірну, світоглядну роль екологічного навчання та екологічного виховання як базового елементу стратегії освіти для екологічно збалансованого (сталого) розвитку.

У практиці підготовки фахівців різних освітніх галузей аргументовано роль екологічного імперативу та екологічної парадигми, здатних обмежити негативний вплив антропогенної діяльності в навколишньому природному середовищі, забезпечити вирішення екологічних завдань різного масштабу, допомогти усвідомити наявність загрози, знати шляхи її попередження й бути готовими до адекватних дій.

Обґрунтовано значення системи екологічного навчання та екологічного виховання для забезпечення формування фундаментальних екологічних знань, умінь і навичок, систематизації поглядів на реальний світ, природне та соціальне оточення людини в ньому, осмислення її життєвої орієнтації та уславлення переконань, гарантування розвитку екологічного мислення, свідомості та культури і, як наслідок, – формування екологічного світогляду.

Доведено, що система екологічного навчання та екологічного виховання, будучи базовим елементом стратегії освіти для сталого розвитку, виконує інтеграційну роль у цій системі та, спираючись на державне законодавче забезпечення, є основним чинником екологізації державної політики України, спрямованої на лобіювання національного інтересу у сфері екологічної безпеки громадян і раційного природокористування. У той же час, згідно із міжнародними вимогами, екологічна політика збалансованого екологічно безпечного розвитку генерує вихідну ідею та методологічну основу розвитку природоохоронного виховання та освіти в Україні.

Ключові слова: імператив, парадигма, освіта для сталого розвитку, екологічна освіта, екологічне виховання, екологічна культура, екологічна політика.

Постановлення проблеми. Ще минулого століття в Україні було закладено підвалини екологічної кризи, що виникла через недосконале радянське законодавство, через прагнення можновладців швидко отримувати значні прибутки, через хижацьке використання природних ресурсів. Тогочасний екстенсивний розвиток економіки України супроводжувався централізацією господарської діяльності, а на місцях – створенням ресурсномістких та енергетично витратних підприємств, які будувалися за застарілими проєктами та технологіями, забруднювали природне середовище. Тогочасна система управління промисловістю, орієнтуючись виключно на адміністративно-командні методи, не підкріплювалася жодними правовими, адміністративними чи економічними механізмами природокористування, тобто мала яскраво виражений декларативний характер.

*© Шевчик Л. О.

*© Боднар О. С.

*© Шевчик Б. В.

Повномасштабне вторгнення РФ супроводжується руйнуванням довкілля України, забрудненням водойм, повітря та ґрунтів, концентрацією великої кількості шкідливих, зокрема високотоксичних речовин, що утворюються внаслідок бомбардування наших територій, бойових зіткнень техніки, пожеж, накопичення вибухових речовин. Не можна ігнорувати мінуванням окупантами наших земель, винищенням лісів, що так само спричиняє втрату біологічними видами місць свого проживання й зумовлює їхнє зникнення. Руйнація впливає на річки та прибережні ресурси, що змінює гідрологічний режим, склад атмосфери, суттєво впливає на клімат не тільки України, а й усього Європейського континенту. Зумовлене війною навантаження на довкілля може спричинити катастрофічні екологічні наслідки. Власне масштабовані російсько-українською війною «екологічні проблеми, досягнувши планетарного масштабу, утворюють нову соціальну реальність» [8, с. 31]. Активна зовнішня політика країн членів Ради Європи та всього Світового співтовариства спрямована на припинення війни, на мінімізацію мілітарних впливів і, як наслідок, на нормалізацію екологічної ситуації в Україні.

Ефективна екологічна політика, як один із пріоритетних напрямків діяльності країн-членів ЄС, ґрунтуючись на засадах законодавчого, інформаційного та технічного забезпечення інтеграції екологічної складової в державну політику України, доводить можливість забезпечення збалансованого (сталого) розвитку громадянського суспільства [15]. Будучи невіддільною складовою національної системи освіти, екологічна освіта та виховання все частіше беруть на себе інтегровальну роль і стають пріоритетним напрямком екологізації державної політики. Окреслення базових системотвірних та інтегровальних процесів в освіті для сталого розвитку нині набуває все більшої актуальності, що й зумовило вибір теми дослідження.

Аналіз досліджень. Висвітленням проблеми підготовки фахівців-екологів для господарської діяльності в різних галузях займалися багато науковців. Зокрема Н. Бордюг (2024), Б. Буркут (2023), Т. Бойко, О. Гаврилюк (2023), А. Мартін (2022), О. Мандрик, М. Мальований, М. Орфанова (2019), Н. Пустовіт, О. Пруцакова, О. Колонькова, Г. Тарасюк (2016), С. Марова (2016), А. Шумілова (2015), О. Бондар, О. Єресько та ін. (2015), І. Черевко (2013) розглядають проблему підготовки вчителів для реалізації екологічної освіти в освітніх закладах різних рівнів повної загальної середньої освіти.

Залежно від професійної орієнтації закладів вищої освіти науковці розглядають особливості підготовки як викладачів (Т. Кучай, Г. Дутка, О. Гончарук (2023), А. Некос, Н. Тимошенко (2011)), так і державних службовців та управлінців у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування (Н. Душечкіна (2022), І. Чонка (2013), Г. Тітенко, А. Некос, Н. Максименко, Н. Кравченко (2011)).

Метою статті є обґрунтування системотвірної та інтегровальної ролі екологічної освіти для забезпечення державницької політики на засадах збалансованого (сталого) розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. На фоні екологізації всіх сфер життєдіяльності, зокрема економіки та освіти, у практиці підготовки фахівців усіх освітніх галузей зростає роль екологічного імперативу (системи вимог, правил і норм, що регулюють антропогенну діяльність у навколишньому природному середовищі) та екологічної парадигми (системи цінностей, підходів та принципів, спрямованих на оптимізацію взаємовідносин суспільства і природи), здатних забезпечити вирішення екологічних завдань різного рівня складності, усвідомити наявність загрози, знати шляхи її попередження і готовність до адекватних дій [5; 19].

Набуті в такий спосіб знання, уміння та переконання здатні забезпечити екологічне мислення, розвиток світоглядної свідомості майбутнього фахівця, формування нового ціннісного ставлення до природи і внаслідок стати підґрунтям для досягнення балансу між інтересами суспільства і природи. Усвідомлення базової системотвірної ролі еколого-

педагогічної освіти, як інструменту соціалізації майбутніх фахівців та їхньої адаптації в умовах нової реальності, доводить, що саме екологічна освіта може стати передумовою та пріоритетним засобом досягнення «сталого» екологічно збалансованого розвитку [2], що передбачає економну експлуатацію природних ресурсів, забезпечення екологічної рівноваги та гарантує захист навколишнього середовища [20].

Екологічна освіта, функціонуючи на основі чинних законів і нормативних актів, зокрема й «Національної стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року» [14], через реалізацію понять і принципів розвитку освіти, визначених «Національною доктриною розвитку освіти України в XX–XXI столітті» [13], «Концепцією екологічної освіти в Україні» [12], а також «Стратегічним планом діяльності міністерства освіти і науки до 2027 року» [18] та іншими формує соціально-економічні засади громадянського суспільства, регламентує державотворчу та міжнародну діяльність українського уряду, може гарантувати реалізацію державницьких завдань природоохоронної діяльності та забезпечити втілення ідеології сталого розвитку [7]. Тобто визначає пріоритетні напрямки державної екологічної політики, що прописані в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року» та інших стратегічних документах. Серед них – укази Президента України, спрямовані на забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту, підвищення рівня хімічної безпеки, збереження лісів та раціонального використання лісових ресурсів, поводження з відходами (зокрема й з радіоактивними); концепції державної політики у сфері промислового забруднення, боротьби з деградацією земель тощо [10].

Підтверджуючи стратегічно-ресурсну роль, екологічна політика спрямована на збереження та забезпечення сталого розвитку сучасного суспільства, на лобювання національного інтересу у сфері екологічної безпеки громадян, раціонального природокористування, а також розвитку природоохоронного виховання та освіти.

Підтвердження цьому знаходимо у працях М. Алексієвець (2012), яка, посиляючись на праці С. Генсірука (1999), значну увагу приділяє охороні природного навколишнього середовища, визначає її як один із національно-державних пріоритетів незалежної України на локальному й глобальному рівнях [1; 4]. На думку Б. Дженкера (2017), поряд з органами державної влади вагомим чинником дієвої державної екологічної політики є політичні партії, наукові та громадські організації природоохоронного спрямування, преса, експерти та волонтери, які формують своєрідну «проекологічну коаліцію» в Україні [3].

Екологічна освіта та виховання, охоплюючи сферу знань, умінь і навичок, необхідних для охорони навколишнього середовища, поряд з екологічним мисленням, екологічною свідомістю та екологічною культурою формує своєрідний світоглядний «образ світу» [21] (рис. 1).

Педагогічна проблема формування екоцентричного, біосферного світогляду може бути вирішена з позиції цілісності наукової картини світу через усвідомлення потреби професійної спеціалізації освіти. На думку Н. Душечкіної (2022), засвоєння світоглядних ідей базується на розумінні єдності та цінності природи, нероздільності людини і природи, різноманіття цінностей природи і освіти, взаємозв'язку між ними [6]. Формування екологічної свідомості та екологічної культури є результатом тривалого багатofакторного цілеспрямованого процесу виховання.

Екологічна культура, будучи регулятором екологічної активності та своєрідним «кодексом» екологічної поведінки, формує громадську свідомість, а з опиранням на національну культуру є основою духовності й моральності людини стосовно довкілля [17]. Якщо поведінкові аспекти особистості як суттєвий чинник впливу на довкілля зумовлені принципами та ідеалами, часто закладеними в національних особливостях культури та закріпленими у відповідних нормативних документах [16], то вже діяльність людини, спрямована на використання певних елементів довкілля, часто «трансформує його в бажаному для себе напрямку, селективно підтримуючи одні його риси чи ознаки і притлумлюючи чи потамовуючи інші тобто, поряд зі споживацьким

ставленням до довкілля, суспільство здатне формувати певні регулятивні механізми гармонізації своїх взаємин із довкіллям» [9], а саме мінімізувати використання ресурсів та енергії, нетоксичних речовин у виробництві та споживанні, зменшити утворення відходів [22].

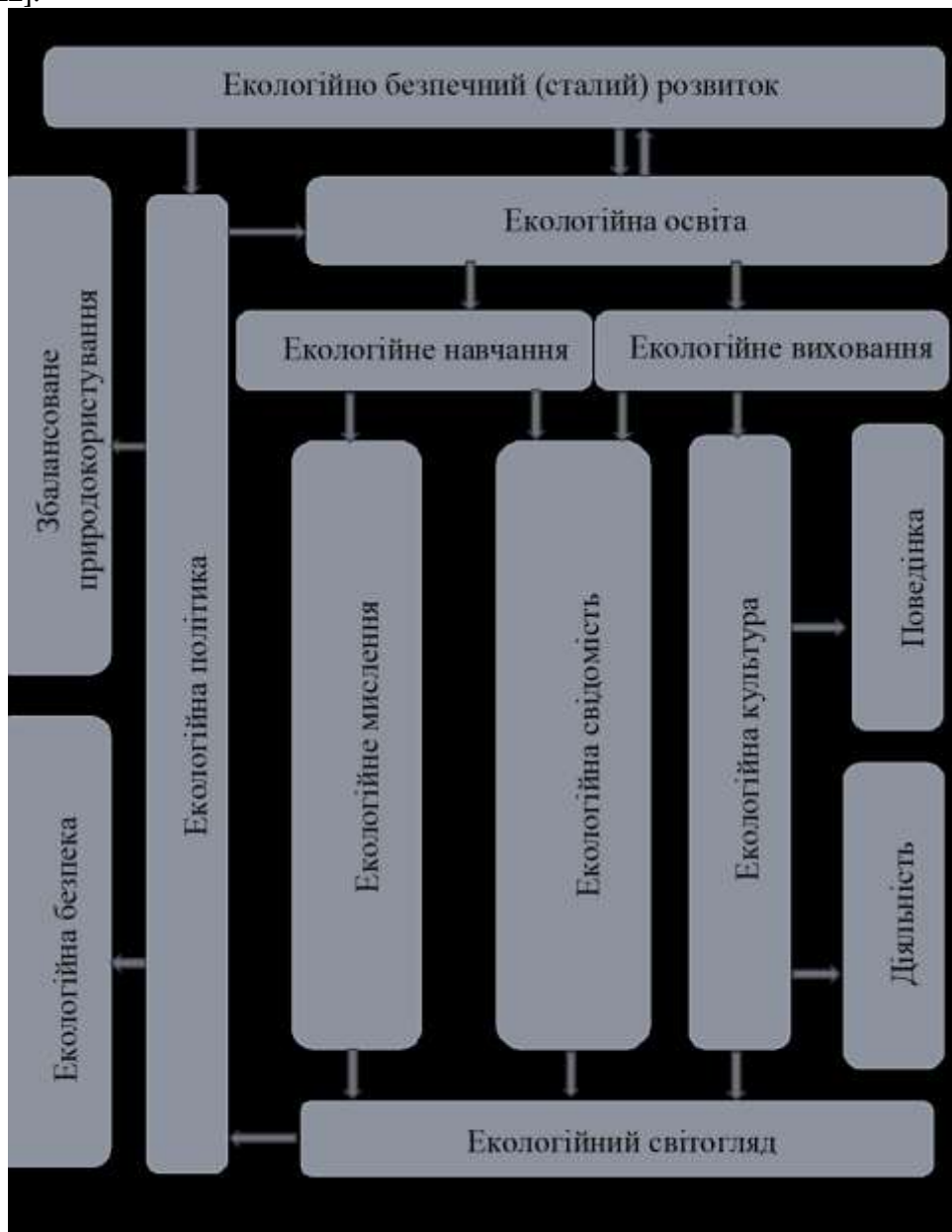

Рис.1. Інформаційна модель «Системотвірна роль екологічної освіти для екологічно безпечного (сталого) розвитку»

Власне екологічна культура здатна забезпечити пізнання основних законів щодо системної цілісності природи, взаємодії суспільства та природи, біоетики як регулятора процесів управління природними компонентами.

В умовах війни та повоєнного відновлення зростає потреба впровадження екологічної освіти та виховання в інтересах сталого розвитку за умови дотримання принципів комплексності та неперервності, що поряд з інтеграцією знань, активізацією міждисциплінарного підходу призводить до формування екологічного мислення і внаслідок цього – до модернізації освітнього простору на основі єдності екологічної освіти, культури та політики [2; 11].

Висновки. Отже, екологічна освіта забезпечує формування фундаментальних екологічних знань, умінь і навичок, систематизує погляди на реальний світ, природне та соціальне оточення людини в ньому, визначає її життєву орієнтацію та усталені переконання, гарантує розвиток екологічного мислення, свідомості та культури та формування екологічного світогляду. Тобто система екологічного навчання та екологічного виховання, будучи базовим елементом стратегії освіти для сталого розвитку, виконує інтегративну роль у цій системі та, спираючись на державне законодавче забезпечення, є основним чинником екологізації державної політики України, спрямованої на лобювання національного інтересу у сфері екологічної безпеки громадян, раційного природокористування. Водночас, за міжнародними вимогами, екологічна політика збалансованого екологічнобезпечного розвитку генерує вихідну ідею та методологічну основу розвитку природоохоронного виховання та освіти в Україні.

Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення принципів неперервності, наскрізності та систематичності екологічної освіти в системі національної освіти України.

Список використаної літератури:

1. Алексієвцев М. О. Охорона навколишнього природного середовища в системі національно-державних пріоритетів незалежної України. *Україна-Європа-Світ: збірник наукових праць*. 2012. С. 145–148.
2. Бондар О. І., Барановська В. Є., Єресько О. В. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях : науково-методичний посібник для вчителів / за ред. О. І. Бондаря. Херсон : Грін Д. С., 2015. 228 с.
3. Гаєвський І. В. Екологічна політика держави як засіб переходу до екологічно сталого розвитку. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2019. № 3 (67). С. 54–58.
4. Генсірук С. А. Регіональне природокористування. Львів : Світ, 1999. 317 с.
5. Дробноход М. І., Вольвач Ф. В. Екологічний імператив та його виміри. *Освіта і управління*. 2004. Т. 7. № 2. С. 47–59.
6. Душечкіна Н. Ю. Вплив системи еколого-педагогічної освіти на формування екологічного світогляду здобувачів-екологів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2022. № 1 (115). С. 16–28. URL: DOI 10.24139/2312-5993/2022.01/013-028
7. Іванова Т. В. Екологічна освіта як базова складова екологічної політики держави. *Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology*. 2017. Вип. 11. С. 58–61.
8. Краснянська Н. Д., Слободянюк О. Р. Сталий розвиток та екологічна освіта. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Т. 3. № 74. С. 31–34.
9. Крисаченко В. С. Теорія і практика екологічної освіти. *Філософія освіти*. 2013. № 2 (13). С. 116.
10. Національна екологічна політика. Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/natsionalna-ekologichna-polityka>
11. Перкун І. В., Погребняк В. Г. Інтеграція знань у контексті сталого розвитку. *Екологічна безпека як основа сталого розвитку суспільства. Європейський досвід і перспективи: матер. II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 4–6 листопада 2015 р.)*. Львів : ЛДУ БЖД, 2015. С. 30–31. URL : <https://www.academia.edu/38164872/2015.pdf>.
12. Про концепцію екологічної освіти в Україні: рішення колегії Міністерства освіти і Науки України від 20.12.2001 р. № 13/6-19. Верховна Рада України. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
13. Про Національну доктрину розвитку освіти: указ президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. *Урядовий кур'єр*. 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
14. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: указ Президента України від 25.06.2013. № 344/2013. *Урядовий кур'єр*. 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
15. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» (Самміт «Планета Земля», 1992). К.: Інтелсфера, 2000. 359 с.
16. Пруцакова О. Л. Проблема формування культури екологічної поведінки школярів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. 2012. Вип. 16. Кн.1. С. 251–259.

17. Семенюк Н. В. Екологічна культура – необхідний фактор безпечної перспективи розвитку суспільства. *Освіта регіону: український науковий журнал*. 2010. № 4. С. 301–307. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/contents/10>
18. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки до 2027 року. URL: <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/Docs%20Kampania%20Priyom%2024/Strateh.plan.diya%20nost.MON.do.2027.roku.pdf>
19. Туниця Ю. Ю. Екологічний імператив сталого розвитку регіонів України: в пошуках чинників консолідації суспільства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21. № 19. С. 146–156.
20. Чайка-Петегірич Л. Б. Екологічний менеджмент в системі фахової підготовки майбутніх менеджерів. *Молодь і ринок*. 2019. № 4 (171). С. 99–103.
21. Яблунівська К. О. Екологічна освіта в системі підготовки майбутнього фахівця. *Теорія і методика професійної освіти*. 2018. № 14. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/3/article/view/537>
22. Kollmuss A., Agyeman J. Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*. 2002. V. 8. No. 3. Pp. 239–260.

References:

1. Aleksiiyevets, M. O. (2012). Okhorona navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha v systemi natsionalno-derzhavnykh priorytetiv nezalezhnoi Ukrainy [Environmental protection in the system of national and state priorities of independent Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats «Ukraina-Ievropa-Svit»*, 145–148 [in Ukrainian].
2. Bondar, O. I., Baranovska, V. Ye., & Yeresko, O. V. (2015). Ekolohichna osvita dlia staloho rozvytku u zapytanniakh ta vidpovidiakh [Environmental education for sustainable development in questions and answers]. Kherson [in Ukrainian].
3. Haievskiy, I. V. (2019). Ekolohichna polityka derzhavy iak zasib perekhodu do ekolohichno staloho rozvytku [State environmental policy as a means of transition to environmentally sustainable development]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia*, 3 (67), 54 – 58 [in Ukrainian].
4. Hensiruk, S. A. (1999). Rehionalne pryrodokorystuvannia [Regional environmental management]. Lviv: Svit [in Ukrainian].
5. Drobnokhod, M. I., & Volvach, F. V. (2004). Ekolohichnyy imperatyv ta yoho vymiry [Environmental imperative and its dimensions]. *Osvita i upravlinnia*, 7, 2, 47–59 [in Ukrainian].
6. Dushechkina, N. Yu. (2022). Vplyv systemy ekoloho-pedahohichnoi osvity na formuvannia ekolohichnoho svitohliadu zdobuvachiv-ekolohiv [The influence of the system of ecological and pedagogical education on the formation of the ecological worldview of ecology students]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiyni tekhnolohii*, 1 (115), 16–28. Doi: 10.24139/2312-5993/2022.01/013-028 [in Ukrainian].
7. Ivanova, T. V. (2017). Ekolohichna osvita iak bazova skladova ekolohichnoi polityky derzhavy [Environmental education as a basic component of the state's environmental policy]. *Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology*, 11, 58–61 [in Ukrainian].
8. Krasnianska, N. D., & Slobodianiuk, O. R. (2021). Stalyy rozvytok ta ekolohichna osvita [Sustainable development and environmental education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitniy shkolkakh*, 3, 74, 31–34 [in Ukrainian].
9. Krysachenko, V. S. (2013). Teoriia i praktyka ekolohichnoi osvity [Theory and practice of environmental education]. *Filosofii osvity*, 2 (13), 116 [in Ukrainian].
10. Natsionalna ekolohichna polityka [National environmental policy]. *Ministerstva zakhystu dovykillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/diyalnist/natsionalna-ekologichna-polityka> [in Ukrainian].
11. Perkun, I. V., & Pohrebniak, V. H. (2015). Intehratsiia znan u konteksti staloho rozvytku [Integration of knowledge in the context of sustainable development], *Ekolohiia bezpeka iak osnova staloho rozvytku suspilstva. Ievropeyskyy dosvid i perspektyvy*, Mater. II-oi Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Ecological security as the basis of sustainable development of society. European experience and prospects, Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference]. Lviv. Retrieved from <https://www.academia.edu/38164872/2015.pdf> [in Ukrainian].
12. On the concept of environmental education in Ukraine, Decision of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated December 20, 2001, No.13/6-19. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> [in Ukrainian].

13. On the National Doctrine of Education Development, Decree of the President of Ukraine dated April 17, 2002, No. 347/2002. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> [in Ukrainian].
14. On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the Period Until 2021, Decree of the President of Ukraine dated 06/25/2013, No. 344/2013. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian].
15. Prohrama diy «Poriadok dennyy na XXI stolittia» (Sammit «Planeta Zemlia», 1992) [Action Program "Agenda for the 21st Century" (Planet Earth Summit, 1992)]. (2000). Kyiv [in Ukrainian].
16. Prutsakova, O. L. (2012). Problema formuvannia kultury ekolohichnoi povedinky shkolariv [The problem of forming a culture of environmental behavior of schoolchildren]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditey ta uchnivskoi molodi*, 16, 1, 251–259 [in Ukrainian].
17. Semeniuk, N. V. (2010). Ekolohichna kultura – neobkhdnyy faktor bezpechenoi perspektyvy rozvytku suspilstva [Environmental culture is a necessary factor for a secure perspective of the development of society]. *Ukrainskyi naukovy zhurnal «Osvita rehionu»*, 4, 301–307. Retrieved from <https://social-science.uu.edu.ua/contents/10> [in Ukrainian].
18. Stratehichnyy plan diialnosti Ministerstva osvity i nauky do 2027 roku [Strategic plan of the Ministry of Education and Science until 2027]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/Docs%20Kampania%20Priyom%2024/Strateh.plan.diya%20Inosti.MON.do.2027.roku.pdf> [in Ukrainian].
19. Tunytsia, Yu. Yu. (2011). Ekolohichnyy imperatyv staloho rozvytku rehioniv Ukrainy: v poshukakh chynnykh konsolidatsii suspilstva [Ecological imperative of sustainable development of Ukrainian regions: the search for factors of society consolidation]. *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*, 21, 19, 146–156 [in Ukrainian].
20. Chayka-Petehyrych, L. B. (2019). Ekolohichnyy menedzhment v systemi fakhovoi pidhotovky maybutnikh menedzheriv [Environmental management in the system of specialized training of future managers]. *Molod i rynok*, 4 (171), 99–103 [in Ukrainian].
21. Yablunovska, K. O. (2018). Ekolohichna osvita v systemi pidhotovky maybutnoho fakhivtsia [Environmental education in the system of future specialists' training]. *Teoriia i metodyka profesiynoi osvity*, 14, 10. Retrieved from <https://jrnls.ivet.edu.ua/3/article/view/537> [in Ukrainian].
22. Kollmuss, A., & Agyeman, J. (2002). Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*, 8, 3, 239–260 [in English].

Shevchyk L. O.,

orcid.org/0000-0003-0755-2193

Bodnar O. S.,

orcid.org/0000-0003-4207-0624

Shevchyk B. V.,

orcid.org/0009-0001-9157-7053

OUTLINING BASIC SYSTEM-FORMING AND INTEGRATING PROCESSES OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article substantiates the system-forming worldview role of environmental education and environmental upbringing as a fundamental element of the education strategy for environmentally balanced (sustainable) development.

In the practice of training specialists in various educational fields, it is substantiated that the ecological imperative and the environmental paradigm provide the ability to regulate anthropogenic activities in the environment, ensure the solution of environmental problems of various scales, realize the existence of a threat, know the ways to prevent it, and be ready to take adequate actions.

The investigation argues the importance of the system of environmental education and environmental upbringing for ensuring the formation of fundamental environmental knowledge, skills and abilities, systematizing the views on the real world, the natural and social environment of a person in it, comprehending his or her life orientation and establishment of beliefs, guaranteeing the development of environmental thinking, consciousness and culture and, as a result, forming an environmental worldview.

It has been proved that the system of environmental education and environmental upbringing, which is a basic element of the strategy of education for sustainable development, plays an integrating role in this system and, based on the state legislative support, is the main factor in the greening of the state policy of Ukraine aimed at lobbying the national interest in the field of environmental safety of citizens and rational environmental management. At the same time, following international requirements, the environmental policy of balanced environmentally safe development generates the initial idea and methodological basis for the development of environmental education and upbringing in Ukraine.

Key words: imperative, paradigm, education for sustainable development, environmental education, environmental upbringing, environmental culture, environmental policy.

Дата надходження статті: 14.10.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Мешко Г. М.